

PERSOONAPRONOMINIEN VARIAATIO PIELAVEDEN MURTEESSA

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
11.1.2018

Tiia Tirkkonen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Aiempi tutkimus	2
2. TEORIAT JA METODIT	4
2.1. Sociolingvistiikka ja dialektologia	
2.2. Aineisto ja sen käsittely	6
3. ANALYYSI	7
3.1. Monikon 3. persoona	7
3.2. Monikon 1. persoona	8
3.3. Yksikön 1. persoona	10
3.4. Eri sukupuolten ja yksilöiden välinen variaatio	12
2. PÄÄTÄNTÖ	13
LÄHTEET JA LIITTEET	15

1. JOHDANTO

1.1. Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen persoonapronominien variaatiota Pielaveden vanhassa paikallismurteessa. Tutkimukseni edustaa perinteistä dialektologiaa ja sosiolingvivistä variaationtutkimusta, ja tutkimusaineistostani käytän suomen kielen nauhoitearkiston (SKNA:n) murreallenteita.

Pielavesi sijaitsee Pohjois-Savon maakunnan länsiosassa ja kuuluu Pohjois-Savon murrealueeseen. Pielaveden murre lukeutuu sydänsavolaiseen murrealueeseen, joka koostuu etelä- ja pohjoissavolaisista murteista. Sydänsavolaisen murteiden alue ulottuu Iisalmen pohjoispuolelta Mikkelin eteläpuolelle. (Rapola: 137.)

Persoonapronominit ovat suomen kielessä *minä, sinä, hän, me, te* ja *he*. Persoonapronominit ovat pronomineja, jotka toimivat itsenäisinä NP:nä, ja niillä viitataan puhetilanteen osapuoliin (*minä, sinä, me, te*) ja puheenalaisiin henkilöihin (*hän, he*). Puheaktipronominit eli ensimmäisen ja toisen persoonan pronominit ovat luontaisesti ihmistarkotteisia, mutta myös demonstratiivipronominit *se, tämä* ja *tuo* voidaan laskea sisällöllisesti ihmistarkotteisiksi pronomineiksi. (VISK s.v. *persoonapronominit*, §716).

Nykypuhekielelle on tyypillistä, että yksikön persoonapronominit esiintyvät lyhytvokaalisisina variantteina *mä* ja *sä*. Myös murteissa esiintyy paljon lyhyitä variantteja, kuten *miä, siä, mää* ja *sää* ja monikon *myö, työ ja hyö*. *Hän-* ja *he-*pronominiinien käyttö murteissa on vähäisempää kuin kirjakielessä, ja usein niiden tilalla käytetään muotoja *se* ja *ne*. Useimmissa murteissa *hän* ja *he* ovat käytössä vain referaattia, vähättelyä sekä yhdentekevyyttä osoittavissa tapauksissa (Vilppula 1989.) Tässä tutkielmassa tarkastelen erityisesti monikon ensimmäisen, monikon kolmannen ja yksikön ensimmäisen persoonan variaatiota. Kettusen murrekartaston (Kettunen 1940: kartta 29) mukaan monikon persoonapronominit ovat pohjoissavolaisissa murteissa yksinomaisesti varianttia *myö, työ ja hyö*. Yksikön persoonapronominit pohjoissavolaisissa murteissa Kettunen esittää variantteina

minä, sinä, mä, sä, ma tai sa (Kettunen 1940: kartta 112). Hypoteesini on, että monikon persoonapronominit esiintyvät Kettusen esittäminä variantteina. Koska tutkimuskohteenani on vanha paikallismurre, uskon yksikön persoonapronominien esiintyvän vain pitkissä muodoissa *minä* ja *sinä*. Tavoitteenani on tutkimuksessani selvittää, millaisia persoonapronomineja Pielaveden paikallismurretta puhuvat käyttävät ja esiintyykö sukupuolten välillä erilaista variaatiota.

Tutkimuskysymykseni ovat siis seuraavat:

- Millaisia persoonapronominivariantteja Pielaveden murteessa esiintyy?
- Esiintyykö Pielaveden murteessa eroja persoonapronominien varianteissa sukupuolten välillä?

1.2. Aiempi tutkimus

Pielaveden murretta on tutkittu hyvin vähän, eikä murteen persoonapronomineihin keskittyvää tutkimusta ole tehty lainkaan. Tuorein tutkimus Pielaveden murteesta on Petra Haataisen kandidaatintutkielma *NUT-partisiipin variaatio Pielaveden murteessa* vuodelta 2017. Aiemmat tutkimukset ovat monen vuosikymmenen takaa: Aili Rytkösen tutkimus *Äännehistoriallinen esitys Pielaveden murteen konsonantismista* vuodelta 1952, Olavi Nuutisen tutkielma *Pielaveden murteen jälkitavujen yksinäisvokaaleista ja diftongeista* vuodelta 1962 ja J. Lyytikäisen tutkimus vuodelta 1888.

Persoonapronominien variaatiota on tutkinut muun muassa Sanna Karelius pro gradu -tutkielmassaan *Yksikön 1. ja 2. persoonan persoonapronominien variaatio kotkalaisvanhusten puhekielessä. Murteen muuttuminen kolmenkymmenen viime vuoden aikana ja sen ilmeneminen idiolektitasolla* (1995). Lisäksi Minna-Mari Hyvärinen on tarkastellut yksikön persoonapronominien variaatiota pro gradu -tutkielmassaan *Tapaustutkimus erään muuttajan kielestä: d:n vastineiden ja yksikön 1. ja 2. persoonapronominien variaatio kahdessa eri tilanteessa* (2017). Hyvärinen tarkastelee tutkielmassaan yksilön kielenkäyttöä kolmekymmentä vuotta muuton jälkeen. Muuttaja on kotoisin peräpohjalaisten murteiden alueelta, mutta asuu nykyisin Helsingissä. Hänen aineistonsa koostuu kahdesta haastattelusta, joista toinen on olohuonekeskustelu ja toinen työpuheluaineisto. Tutkimus

osoittaa, että tutkittavan persoonapronominien variaatio on hyvin erilainen molemmissa tilanteissa. Lisäksi myös Hanna Lappalainen on tarkastellut tutkimuksessaan *Variaatio ja sen selittäminen kaakkoishämäläisen murreaineiston valossa* (1996) Artjärven murteen persoonapronominien variaatiota.

2. TEORIAT JA METODIT

2.1. Sosiolingvistiikka ja dialektologia

Tutkimukseni edustaa perinteistä dialektologiaa ja sosiolingvististä variaationtutkimusta. Dialektologisen näkökulman tutkimukseeni tuo se, että tutkin paikallismurteen variaatiota. Sosiolingvistinen edustus tutkimuksessani näkyy taas siinä, että tutkin kielenpiirteen variaatiota yksilöiden välillä. Esittelen tässä luvussa tutkimukseni taustalla vaikuttavat teoriat ja metodit sekä avaan tutkimukselleni keskeistä käsitettä *paikallismurre*.

Sosiolingvistiikan alaa voidaan pitää melko laajana ja hajanaisena. Sosiolingvistiikka keskittyy kuvaamaan kieltä sosiaalisena ilmiönä ja etsimään syy–seuraus-suhteita kielenkäytön ja sosiaalisen rakenteen väliltä. Vaikka sosiolingvistiikkaa voidaan määritellä useista eri näkökulmista, ydinajatuksena kaikissa määritelmässä on, että sosiolingvistiikka on kielentutkimuksen alue, joka tutkii kielenkäytön ja sosiaalisen rakenteen suhdetta. (Nuolijärvi 2000: 14–15.) Sosiolingvistiikan ala keskittyy käsittelemään tyyllillisiä ja sosiaalisia näkökohtia, mutta ottaa huomioon myös henkilökohtaisia ja sosiokulttuurisia näkökohtia. Kolmena suurimpana kielellisen variaation korrelaattina pidetään luokkaa, sukupuolta ja ikää. (Chambers 1995: 10.)

Sosiolingvistiikkaa voidaan tarkastella perinteisesti kahdesta näkökulmasta: mikro- ja makrotason näkökulmista. Mikrososiolingvistiikka keskittyy yksilöön ja tarkastelee esimerkiksi sitä, miten sosiaalinen rakenne vaikuttaa yksilön puhetapaan ja mikä yhteys kielen varieteeteilla on sosiaalisiin muuttujiin, kuten sosiaaliryhmään, sukupuoleen ja ikään. Makrososiolingvistiikka puolestaan keskittyy kielenkäyttöön laajemmassa mittakaavassa: Mitä yhteisöt tekevät kielilleen? Makrososiolingvistiikka tarkastelee esimerkiksi kielellisiä asenteita, kielen säilymistä ja kuolemaa ja eri kielten funktionaalisia tehtäviä kieliyhteisössä. (Nuolijärvi 2000: 15.)

Oma tutkimukseni edustaa mikrososiolingvistiikkaa. Aineistoni informantit ovat sosioekonomiselta asemaltaan hyvin samankaltaisia. Ainoa relevantti ero informanttien välillä on sukupuoli, joten tarkastelen tutkimuksessani sitä, esiintyykö eri sukupuolten käyttämissä persoonapronominivarianteissa eroa. Sosiolingvistiikan voi jakaa myös demografiseen ja interaktionistiseen suuntaukseen. Demografinen suuntaus tutkii sosiaalisten

muuttujien ja kielen ilmiöiden välistä suhdetta ja interaktionistinen suuntaus keskittyy puhetilanteeseen. (Nuolijärvi: 15–16.)

Sosiolingvistiikassa on tarkasteltu sen historian aikana monenlaisia eri ilmiöitä eri näkökulmista. Nuolijärvi jaottelee neljä eri keskeistä ilmiötä, joita sosiolingvistinen tutkimus on lähestynyt. Laaja-alaisin sosiolingvistiikan tarkastelun kohde on ollut kieliyhteisön variaatio, ja sosiolingvististä variaationtutkimusta pidetäänkin usein myös sosiolingvistiikan synonyymina. Variaationanalyysi on keskittynyt tarkastelemaan kielellistä variaatiota ja etsinyt vastauksia siihen, mitä kielen variaatio kertoo kielestä ja millaiset relevantit sosiaaliset tekijät kantavat kielellistä variaatiota. Toiseksi sosiolingvistiikka on tarkastellut kielen muuttumista ja sen syitä. Kolmanneksi sosiolingvistiikka on keskittynyt etnisten ryhmien kieleen, kielen ja identiteetin yhteyteen sekä kielenvaihtoon. Neljäs laaja tutkimuskohde on puolestaan tarkastellut monikielisyyttä ja sen ehtoja. (Nuolijärvi 2000: 17–18.)

Dialektologia eli aluemurteentutkimus on keskittynyt paikallismurteiden tutkimukseen ja niiden välisiin suhteisiin. Murteentutkimuksen keskeisenä tehtävänä on ollut säilyttää tietoa paikallismurteista, joiden uskottiin häviävän ennen pitkää. Dialektologian tavoitteena on ollut ennen kaikkea kuvata suomen kielen historiallista kehitystä ja siihen vaikuttaneita tekijöitä. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 11–12). Sosiolingvistisen ja dialektologisen tutkimuksen välillä on runsaasti eroa metodeissa ja menetelmissä, mutta toisaalta niitä yhdistää keskeinen tavoite laajentaa ihmisten ymmärrystä kielestä ja sen muuttumisesta (Kunnas 2007: 81).

Käsitteellä *murre* tarkoitetaan kielitieteessä kielen alueellista muotoa (TTP *s.v. murre*). Aluemurteella puolestaan tarkoitetaan laajahkolla alueella käytettävää kielenpuhujien murretta (TTP *s.v. aluemurre*). Aluemurteita ovat esimerkiksi savolaismurteet ja peräpohjolaismurteet. Sen sijaan paikallismurre on suppeammalla alueella asuvien kielenpuhujien murretta, esimerkiksi jonkin kylän puhekieltä (TTP *s.v. paikallismurre*). Savolaismurteiden alamurteistoja ovat esimerkiksi Pohjois-Savon murteet, Etelä-Savon murteet ja Keski-Suomen murteet. Pienimpänä murrejaotuksen yksikkönä pidetään pitäjänmurretta. (Hurta 2006.)

2.2. Aineisto ja sen käsittely

Tutkimusaineistoni koostuu viidestä SKNA:n eripituisesta murretallenteesta, jotka sisältävät neljän eri informantin puhetta. Informanteista kaksi on naisia ja kaksi miehiä. Tallenteet ovat vuosilta 1961 ja 1970, ja kaikki informantit ovat syntyneet 1800-luvun lopulla. Haastatteluhetkillä miehet ovat olleet 69- ja 78-vuotiaita ja naiset 75- ja 72-vuotiaita. Informanttini ovat sosioekonomiselta asemaltaan hyvin samankaltaisia: eläkeiässä olevia ja vähän koulutettuja. Käytän tutkielmassani informanteistani koodeja, jotka olen muodostanut sukupuolen ja iän mukaan. Koodit ovat seuraavat: M69, N72, N75 ja M78. Olen poiminut ja litteroinut tallenteista kaikki lausumat, joissa esiintyy yksikön tai monikon perusmuotoinen persoonapronomini. Yksikön 1. persoonan kohdalla olen poiminut myös obliikvisijassa olevat muodot. Olen käyttänyt litteraateissani pelkistettyä suomalais-ugrialaista tarkekirjoitusta. Poikkean tarkekirjoituksesta kuitenkin seuraavasti:

- Vokaalien kestoa olen merkinnyt joko lyhyenä (*a*) tai pitkänä (*aa*)
- Konsonantin kesto on lyhyt (*k*) tai pitkä (*kk*)
- Y-äänteen kuvauksessa en ole käyttänyt (Ü):tä, vaan olen merkinnyt sitä *y*:llä
- Diftongireduktion olen merkinnyt ainoastaan silloin, kun diftongi on selvästi assimiloitunut (*laulu*>*laolu*).
- Tavunrajaa en ole merkinnyt

3. ANALYYSI

Olen jakanut analyysiluvun alalukuihin. Luvussa 3.1. käsittelem monikon kolmatta persoonaa. Luvussa 3.2. tarkastelen monikon ensimmäistä persoonaa ja luvussa 3.3. yksikön ensimmäistä persoonaa. Luvussa 3.4. vertailen aineistoni informantteja. Olen päätenyt tarkastelemaan kyseisiä persoonapronomineja, koska niitä esiintyy aineistossani muita enemmän.

3.1. Monikon 3. persoona

Monikon kolmas persoonapronomini esiintyy aineistossani 63 kertaa. Kaikki esiintymät ovat *ne*-varianttia, eikä muita variantteja esiinny ollenkaan. Seuraava taulukko havainnollistaa *ne*-variantin jakautumista informanttien kesken:

TAULUKKO 1. *Ne*-variantin jakautuminen aineistossa.

<i>Ne</i> -variantti	frekvenssi	%
M69	32	51
N72	21	33
N75	5	8
M78	5	8
yht.	63	100

Kuten taulukosta 1 voi tulkita, M69:n puheessa esiintyy varianttia *ne* informanteista eniten. Hänen osuutensa kaikista aineiston *ne*-variantin esiintymistä on noin 51 prosenttia. Hän puhuu haastattelussaan yleisesti paikallisessa kylässä tapahtuneista asioista, joissa ei ole itse ollut läsnä. On siis luonnollista, että hän käyttää monikon kolmatta persoonaa runsaasti. Sen sijaan M78 ja N72 käyttävät sitä informanteista vähiten.

Esimerkkejä *ne*-variantista:

- (1) *ne* kun ol' Pielaveellä ne papit
- (2) kyllä kait *ne* on vienä sitä malamia
- (3) ol' *ne* viimein kuitejii päässy irti siitä
- (4) se ol' aina meillä yötä, *ne* aina antovat olla yötä

Murteissa persoonapronominia *he* käytetään huomattavasti vähemmän kuin kirjakielessä, ja suurimmassa osassa Suomen murteista sen tilalla esiintyykin *ne*. *He* esiintyy yleisimmin kaakkoismurteissa, melko yleisesti lounaismurteissa, lounaisissa välimurteissa ja yläsatakuntalaisten murteiden eteläosassa. Savolaismurteista *he* esiintyy yleisimmin Etelä-Savossa, kun taas Pohjois-Savossa sen esiintymät ovat niukimmillaan. (Vilppula 1989: 389). Aineistoni näin yksinomainen *ne*-variantin edustus tukee Vilppulan artikkelin havaintoja.

Huomionarvoista on, että savolaismurteille tyypillisesti kuvattu *hyö*-variantti puuttuu aineistostani kokonaan (Kettunen 1940: kartta 29). Vilppula kirjoittaa artikkelissaan, että pohjoissavolaisista murteista välittömän puheen *he*-esiintymät puuttuvat kokonaan, ja yleensä sitä käytetään vain esimerkiksi referoinnin ja vähättelyn keinoina (Vilppula 1989: 389). Nämä tekijät selittävät osaltaan variantin *hyö* puuttumista. Tutkimusaineistoni koostuu haastatteluista, joissa puhe on välitöntä. Sen lisäksi tutkimusaineistoissani ei esiinny referointia tai vähättelyä.

3.2. Monikon 1. persoona

Monikon ensimmäinen persoona esiintyy aineistossani 18 kertaa. Esiintymät ovat kolmella informantillani yksinomaisesti varianttia *myö*, eikä muita varianteja esiinny lainkaan. Seuraava taulukko havainnollistaa *myö*-variantin jakautumisen aineistossa yksilöiden kesken:

TAULUKKO 2. *Myö*-variantin jakautuminen aineistossa

<i>myö</i>	Frekvenssi	%
M69	4	22
N72	10	56
N75	0	0
M78	4	22
yht.	18	100

Kuten taulukosta voi tulkita, N72 käyttää *myö*-varianttia informanteista eniten. Hänen prosentuaalinen osuutensa kaikista *myö*-esiintymistä on 56 prosenttia. Tämä johtuu luonnollisesti siitä, että hän puhuu haastattelussaan muita informantteja enemmän perheestään, johon hän esittää kuuluvansa. Sen sijaan N75 ei käytä monikon ensimmäistä persoonaa lainkaan. Miesten frekvenssiluvut aineistossa puolestaan ovat samat.

Esimerkkejä *myö*-variantin käytöstä:

- (5) *mut **myö** käätiij kaikki, meitä ol' neljä, sillon, meitä kaks poikoo ja kaks tyttöö*
- (6) *niim **myö** sanottii että mikähän lie semmone*
- (7) *ei **myö** nyt siitä tietty mittää*
- (8) *käytiim **myö** kirkossa*

Kettunen esittää murrekartastossaan *myö*-variantin olevan yksinomainen savolaismurteiden alueella (lukuun ottamatta Ähtäri–Keuruu seutua ja Kainuuta), jossa käytetään yleiskielistä varianttia *me* (Kettunen 1940: kartta 29). *Myö*-variantin näin yksinomainen edustus aineistossani on Kettusen näkemyksen mukaista.

Huomionarvoista kuitenkin on, ettei variantin *myö* rinnalla esiinny lainkaan yleiskielistä muotoa *me*. Monikon 3.persoonan yksinomaisen edustus aineistossani on yleiskielinen variantti *ne* (ks 3.1.), joten oletuksien mukaista olisi, että yleiskielinen *me* olisi esiintynyt aineistossa edes joissain määrin. Oletettavaa olisi, että yleiskielisen *ne*-variantin käyttö monikon kolmannen persoonan pronomina tukisi myös yleiskielistä *me*-variantin käyttöä.

Vaikka variantti *myö* on leimallinen ja poikkeaa yleiskielestä hyvin paljon, on se säilynyt itämurteissa hyvin. Tähän vaikuttaa ratkaisevasti mentaalinen ja maantieteellinen ympäristö. (Nuolijärvi & Sorjonen 2005: 72.) Näyttää siltä, että leimallisuudestaan huolimatta *myö*-variantti on itämurteiden linjan mukaisesti säilynyt informanttieni puheessa yksinomaisena varianttina, eikä yleiskielinen *me* ole informanteilleni tyypillinen.

3.3. Yksikön 1. persoona

Tarkastelen tässä alaluvussa yksikön ensimmäisen persoonan variantteja. Olen huomionnut muista tarkastelemistani persoonapronomineista poiketen aineistostani nominatiivimuotoisen yksikön ensimmäisen persoonan lisäksi sen obliikvisijat.

Aineistoni yksikön ensimmäisen persoonan 120:sta esiintymästä suurin osa on yleiskielistä varianttia *minä* : *minu*-. Sitä esiintyy jokaisen informanttini puheessa. Pitkä variantti *minä* : *minu* esiintyy yksinomaisesti N75:n ja M68:n puheessa ja lähes täydellisesti myös M78:n ja N72:n haastatteluissa. Yksittäisiä yleispuhekielisiä *mä* : *mu*-variantteja esiintyy ainoastaan M78:n ja N72:n haastattelussa. Seuraava taulukko havainnollistaa varianttien jakauman:

TAULUKKO 3. Yksikön 1. persoonapronominien jakautuminen aineistossa.

pers.pron	frekvenssi	%
<i>minä</i> : <i>minu-</i>	117	97,5
<i>mä</i> : <i>mu-</i>	2	1,67
<i>mää</i>	1	0,83
yht. 120	120	100

Minä : *minu*-variantin osuus ensimmäisen persoonan esiintymistä on 97,5 prosenttia. *Mä* : *mu*-variantin esiintymien osuus on puolestaan vain 1,67 prosenttia. Kettunen esittää murrekartastossaan (Kettunen 1940: kartta 112), että savolaismurteille tyypillisiä yksikön ensimmäisen persoonan variantteja ovat *minä*, *mä*, ja *ma*. Aineistossani lähes yksinomainen edustus on kuitenkin pitkällä variantilla *minä*, vaikka N72 ja M78 käyttävätkin yksittäisiä lyhyitä *mä* : *mu*-variantteja. Uskon, että *mä* : *mu*-variantin suppea edustus informanttien puheessa johtuu siitä, että tutkin vanhaa paikallismurretta, jolle tyypillisimmät persoonapronominivariantit ovat omiin havaintoihini perustuen pitkiä (*minä*, *sinä*, *minulla*, *sinulla*).

Aineistossa esiintyvät *mä* : *mu*-variantit:

- (9) *Ol' mulla liippain* (M78)
 (10) *Mulla ol' niin pirhakka äiti* (N72)

Lisäksi N72:n puheessa esiintyy kerran odottamaton länsimurteille tyypillinen *mää*-variantti:

- (11) *nuor' kait mää sillo olin vielä*

M78:n ja N72:n *mu*-variantin yksittäiset esiintymät esiintyvät aineistossani ainoastaan adessiivissa *mulla*. Aila Mielikäisen mukaan savolaismurteissa *mä. sä* : *mu-su-* asuja on käytetty lähinnä ulkopaikallissijoissa, sisäpaikallissijoissa lyhyitä variantteja ei ole sen sijaan koskaan käytetty. Läntisissä savolaismurteissa lyhyt variantti on ollut käytössä nominatiivin ja ulkopaikallissijojen lisäksi myös genetiivissä ja partitiivissa (*mun* ,*mua*).

(Mielikäinen 1982: 290). Omat informanttini suosivat selkeästi enemmän pitkiä variantteja sekä nominatiivimuodossa että ulkopaikallissijoissa.

Esimerkkejä *minä* : *minu*-variantista:

- (12) *minä* sanoin ettei niitä oo taskussa kuleteltu (M69)
- (13) kyllä *minä* oon lehmäy kanssa tottunna taestelemaan (N72)
- (14) ne ol' ennen tehä sekkii *minum* anoppivaenoo (N75)
- (15) kyllä *minä* olin monta viikkoo heikko mies (M78)
- (16) niinku *minä* muistan yhennii kaskun (N72)

3.4. Eri sukupuolten ja yksilöiden välinen variaatio

Suomalaisessa sosiolingvistisessä variaation tutkimuksessa on usein kielenulkoisina taustamuuttujina tarkasteltu sukupuolta ja ikää (Mantila 2004: 322). Aineistoni informantit edustavat samaa ikäluokkaa, joten keskityn tässä alaluvussa tarkastelemaan mahdollisia yksilöiden ja sukupuolten välisiä eroja.

Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että miehet suosivat puheessaan paikallisvariantteja naisia enemmän. Naisten puheessa esiintyy puolestaan enemmän yleiskielisiä, ei-leimallisia variantteja. (Fasold 1990: 92–93.) Hanna Lappalainen on tutkinut Artjärven murretta ja havainnut tutkimuksessaan *Variaatio ja sen selittäminen kaakkoishämäläisen murreaineiston valossa*, että kaakkoishämäläinen *min*-variantti esiintyy vain miehillä ja naiset käyttävät yleiskielistä muotoa *mun* (Lappalainen 1996: 30).

Päinvastoin kuin Lappalaisen (1996) tutkimuksessa, tutkimusaineistossani ei voi havaita variaatioeroja miesten ja naisten välillä. Aineistoni nais- ja miesinformantit suosivat yhtä paljon paikalliselle murteelle tyypillisiä variantteja. Monikon ensimmäisen ja kolmannen persoonan pronominit esiintyvät yksinomaisesti pohjoissavolaiselle murteelle tyypillisinä variantteina *ne* ja *myö*. Ainoa persoonapronomini, jossa on yksittäisiä eri varianttiesiintymiä, on yksikön ensimmäinen persoona *minä*, josta N72 ja M78 käyttävät lyhyttä varianttia *mä* : *mu*. *Mä* : *mu*- esiintymien määrä on kuitenkin niin suppea, että yksilöidenkin välillä erot ovat lähes olemattomat.

4. PÄÄTÄNTÖ

Olen tutkinut kandidaatintutkielmassani Pielaveden vanhan paikallismurteen persoonapronominien variaatiota. Olen käyttänyt aineistonani SKNA:n murretallenteita. Aineistoni neljästä informantista kaksi on miehiä ja kaksi naisia. Haastattelut ovat tallennettu vuosina 1962 ja 1970. Olen poiminut ja litteroinut haastatteluista kaikki lausumat, jotka sisältävät persoonapronominin. Tässä tutkielmassa olen tarkastellut nominatiivimuotoisia monikon ensimmäistä ja kolmatta persoonaa sekä yksikön ensimmäistä persoonaa obliikvisijoihin.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on, millaisia eri persoonapronominivariantteja Pielaveden murteessa esiintyy. Monikon kolmannen persoonan edustus informanteillani on yksinomaisesti *ne*. Pohjoissavolaiselle murteelle tyypillistä *hyö*-varianttia ei esiinny aineistossa lainkaan. Aineistoni koostuu murretallenteista, joissa kielenkäyttö on välitöntä, ja uskon sen vaikuttavan tutkimustulokseen. Vilppulan mukaan useimmista murteista välittömän puheen *he*-esiintymät puuttuvat kokonaan (Vilppula 1989).

Myös monikon ensimmäisen persoonan variantti *myö* esiintyy yksinomaisena varianttina aineistossa. Yllättävää on, ettei sen rinnalla esiintynyt lainkaan yleiskielistä varianttia *me*. Aineistoni informanttien puheessa yksinomaisesti esiintyvä yleiskielinen *ne*-pronomini ei siis selvästikään tue variantin *me* käyttöä.

Yksikön ensimmäinen persoonapronomini on ainoa, jossa informanttien välillä esiintyy vähäistä vaihtelua. Kaksi informanttia käyttää *mä* : *mu*-varianttia adessiivimuodossa *mulla*. On havaittu, että lyhyet variantit esiintyvät tyypillisimmin pohjoissavolaisissa murteissa ulkopaikallissijoissa (Mielikäinen 1982: 290). Vaihtelu on kuitenkin hyvin vähäistä, ja *minä* : *minu*-variantin voidaan katsoa olevan lähes yksinomainen.

Toinen tutkimuskysymykseni on, esiintyykö Pielaveden murteessa eroja persoonapronominien varianteissa sukupuolten välillä. On havaittu, että miehet suosivat leimallisia paikallisvariantteja naisia enemmän ja naiset puolestaan käyttävät enemmän yleiskielisiä ei-leimallisia variantteja (Fasold 1990: 92–93). Tämä ei toteudu omassa aineistossani. Informanteistani kaksi on miehiä ja kaksi naisia. Sekä miehet että naiset suosivat paikallisvariantteja yksinomaisesti. Aineistoni informantit ovat sosioekonomiselta asemaltaan

hyvin samankaltaisia ja koko elämänsä Pielavedellä asuneita, minkä uskon vaikuttavan myös siihen, että sukupuolten eikä edes yksilöiden välillä ole havaittavissa eroa.

Tutkielmani osoittaa, että Pielaveden murretta puhuvat informanttini käyttävät pohjois-savolaiselle murteelle tyypillisiä persoonapronominivariantteja lähes yksinomaisesti eikä sukupuolten välillä esiinny variaatiota. On kuitenkin otettava huomioon, että tutkimusaineistoni ei ole kovin laaja, ja laajemmalla aineistolla sukupuolten välistä variaatiota voisi kartoittaa paremmin.

Luonnollisena jatkumona kandidaatintutkielmaani olisi pro gradu -tutkielma persoonapronomien variaatiosta laajemman aineiston parissa. Laajemmassa tutkielmassa voisi tarkastella esimerkiksi Pielaveden nykypuhekielen persoonapronominien variaatiota, sillä Pielaveden nykyistä puhekieltä ei ole tutkittu lainkaan.

Tutkimusaineisto

Suomen kielen (=SKNA: n) nauhoitearkiston murretallenteet:

01259_2, 01262_1, 01267_1, 9145_1 ja 9146_1

LÄHTEET JA LYHENTEET

CHAMBERS, J.K. 1995: *Sociolinguistic theory. Linguistic variation and its social significance*. Blackwell, Oxford.

FASOLD, RALPH 1990: *The sociolinguistics of language*. Basil Blackwell, Oxford

HAATAINEN, PETRA 2017: *NUT-partisiipin variaatio Pielaveden murteessa*. Suomen kielen kandidaatintutkielma. Oulun yliopisto.

HURTTA, HEIKKI 2006: *Murteiden ominaispiirteet elävät yhä kaupungeissakin*. Kotimaisien kielten keskuksen julkaisuja. Vieraskynä. [https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit/vieraskyna_\(2006_2012\)/murteiden_ominaispiirteet_elavat_yha_kaupungeissakin](https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit/vieraskyna_(2006_2012)/murteiden_ominaispiirteet_elavat_yha_kaupungeissakin)

HYVÄRINEN, MINNA-MARI 2017: *Tapaustutkimus erään muuttajan kielestä: d:n vastineiden ja yksikön 1. ja 2. persoonapronominien variaatio kahdessa eri tilanteessa*. Suomen kielen pro-gradu tutkielma. Helsingin yliopisto.

KARELIUS, SANNA 1995: *Yksikön 1. ja 2. persoonan persoonapronominien variaatio kotkalaisvanhusten puhekielessä. Murteen muuttuminen kolmenkymmenen viime vuoden aikana ja sen ilmeneminen idiolektitasolla*. Suomen kielen pro-gradu tutkielma.

KETTUNEN, LAURI 1940a: Suomen murteet III A. Murrekartasto. SKST 188. Helsinki: SKS= Suomalaisen Kirjallisuuden seura

KUNNAS, NIINA 2007: *Miten muuttuu runokyllien kieli. Reaaliaikatutkimus jälkitavujen A-loppuisten vokaalijonojen variaatiosta vienalaismurteissa*. Acta Universitatis Ouluensis B78. Oulu.

LAPPALAINEN, HANNA 1996: Variaatio ja sen selittäminen kaakkoishämäläisen murreaineiston valossa. – *Virittäjä* 100 s. 18–37.

LYYTIKÄINEN, J 1888: *Pielaveden kielestä*. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

MANTILA, HARRI 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 108. s. 322–346

MIELIKÄINEN, HANNA 1982: Nykypuhekielen alueellista taustaa. – *Virittäjä* s. 277–299.

NUOLIJÄRVI, PIRKKO – SORJONEN MARJA-LEENA 2005: *Miten kuvata muutosta? Puhutun kielen tutkimuksen lähtökohtia murteenseuruuhankkeen pohjalta*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

NUOLIJÄRVI, PIRKKO 2000: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. – Kari Saja-vaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. Jyväskylän yliopisto.

NUUTINEN, OLAVI 1962: *Pielaveden murteen jälkitavujen yksinäisvokaaleista ja diftongeista*. Suomen kielen pro-gradu tutkielma. Helsingin yliopisto.

RAPOLA, MARTTI 1969: *Johdatus suomen murteisiin*. Tietolipas 4. Helsinki: SKS= Suomalaisen kirjallisuuden seura.

RYTKÖNEN, AULI 1953: *Äännehistoriallinen esitys Pielaveden murteen konsonantismista*. Pro-gradu tutkielma. Turun yliopisto.

TTP = Tieteen termipankki. (30.11.2018)

VILPPULA, MATTI 1989: Havaintoja hän- ja he- pronomien käytöstä suomen murteissa. – *Virittäjä* 93 s. 389–399.

VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (30.11.2018)